

God zijn

GOD ZIJN

EEN OEFENING IN
BESCHEIDENHEID

Jean-Jacques Suurmond

Meinema

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijmeinema.nl

Ontwerp omslag: Flashworks

Auteursfoto: Sjaak Verboom

Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN paperback 978 90 211 4487 0

ISBN ebook 978 90 211 4488 7

NUR 700

© 2017 Uitgeverij Meinema, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

voor Marianne

INHOUD

Inleiding 13

1. GOD, DE BRON 17

'Ik geloof in één God'

Hemelse oestervisser 18

The Hungry Sect 22

Ik ben een 'menigte' 25

God heeft geen gedaante [27] - Vakantie is dippen in een rivier van mogelijkheden [29] - Meer dan een rol [32] - Geloven is een blotevoetenleerling worden [33]

Op reis naar het punt waar God bestaat 36

Afgoden bestaan, maar God? [39] - De liefde van een terrorist [43] - Leeg raken om vol te worden van God [45] - Jij ouwe knurftige aap in mij [50] - Verdwijnt het christelijke verhaal? [53]

Humor, de zuster van geloof 54

Bijgeloof: God gebruiken [58] - De beperking van de wetenschap [60] - Over God spreken [63] - Ongeloof, de diepte van geloof [65]

Schuld en schaamte 68

Van schuld komt schaamte [69] - Van schaamte komt schuld [70] - Schaamteloosheid [73] - Gezonde schaamte [74]

Eén God is meer dan genoeg 76

Een verdeeld bestaan [78] - Vader, en nog almachtig ook [81] - Innerlijke ruimte [83] - Afschuwelijke macht [85] - De nutteloze oorsprong van alles [87] - Waar blijft nou mijn wil? [89]

‘Schepper van hemel en aarde’

God is unfair 94

Hardwerkende materialisten [97] - Het kwade kan zich niet het goede voorstellen [99]

God zijn 101

Vergeving [103] - Vrij geboren [104]

2. JEZUS CHRISTUS, DE RIVIER 107

‘En in één heer, Jezus Christus’

God wordt mens, nog steeds 108

Florence [110] - Een levende gelijkenis [112]

‘Die werd gekruisigd en verrees’

God breekt zijn eigen beeld 116

God is een vijand, voordat hij een vriend wordt 118

Elk beeld is een zonde [120] - We zijn wat we zien en zien wat we zijn [124] - Vervreemd van mijn vervreemding [127] - Alleen een gelovige kan een echte atheïst zijn [128]

Kunst, medicijn tegen beeldarmoede 130

Openbaring heeft iets van een breuk [131] - Objectieve
Werkelijkheid [133]

‘En hij zal komen om te oordelen’

Gods liefde is zijn oordeel 138

Ik weet niet wat goed is [139] - Jezelf straffen [140] -
God trekt aan en stoot af [143] - Huiveren is ons belang-
rijkste talent [145]

3. HEILIGE GEEST, DE STROOM 150

‘En in de geest die levend maakt’

De trekkracht van de geest 151

De drievoudige stroom van Godwording [153] - Een
spelonk met spleten [158] - De werkelijkheid wordt
Werkelijkheid [159] - Dag Hammarskjöld [161] - Resis-
tent voor de realiteit [164]

De gave van onderscheiding 166

Gelukkige verwarring [169] - Authentiek? [171]

Ik weet gewoon dat ik dit doen moet 174

Moeten en willen [176]

Mysterieuze en niet zo mysterieuze relaties 178

Onvoorwaardelijk [180] - Onvervuld [182]

Hello loneliness: eenzaamheid als zelfwording 184

De keerzijde van genade [186] - Tango van de liefde [187]

- Kanker en dan kalm blijven 189
 Soevereine nachtzuster [191] - Doodsangst is levens-
 angst [194] - Ziekte als zelfbeeld [195]
- Ouder worden als een spirituele kans 196
 Onmacht [198]
- Dementie, een training in ik-verlies 200
 Glanzende ziel [201]

4. KERK, DE MENSEN 204

- ‘En in de éne, heilige kerk’*
De wereld in gebed 205
 Het slechter maken [207] - Utopie [208] - Is religie knel-
 lend? [211]
- Liturgie, de spirituele weg in anderhalf uur tijd 215
 Het verstand voorbij [218] - Kerkgebouw, een kleine
 klaagzang [220] - De kerkdienst, oefening in liefdes-
 kunst [221] - Jullie zijn mijn lichaam [224] - Van een
 subjectieve naar een objectieve liturgie [226] - Komend
 ‘van de andere kant’ [228]
- De grote feesten van de kerk 230
 Advent [230] - Kerstfeest [232] - Veertigdagentijd en Pa-
 sen [234] - Hemelvaart [235] - Pinksteren [237]

Offeren, geheim van zinvol leven 239

Gebruikshouding [242] - Dagelijkse eredienst [243] -
Leden van één lichaam [246] - Gedoopt in eenwording
met de wereld [248] - Preken, soms tegen de Bijbel in
[250] - Stralende wolk [252]

Pastor, het op een na oudste beroep 254

Roeping met een grimas [256]

Zorg voor de ziel 258

Voorbij het digitale denken [260] - De waarheid is in het
midden [262] - Ascese is vrijheid [264] - Paradoxaal
pastoraat [267] - Oorspronkelijk? [270]

Het klooster, pionier van de moderne stad 272

Zending, het haakje in G'd [274] - De ruimte tussen ik en
jij [276]

5. EEUWIG LEVEN, DE ZEE 279

'En in de opstanding van de doden'

Geloven is leren sterven 280

De dood als spirituele leermeester [281] - Kan een moor-
denaar een engel zijn? [283]

Gods eeuwigheid is 'eindeloos' 285

En dieren dan? [287] - Alles is niets en niets is alles [288]

Bronnen 291

INLEIDING

In Nederland is het christendom voor de meeste mensen een exotisch fenomeen geworden, rapporteren onderzoekers. Dat herken ik, al is het op een heel andere manier. Hoewel ik er ruim veertig jaar tot over mijn oren in zit, ook als ‘professionele’ gelovige (predikant), wordt het christelijk geloof ook voor mij steeds mysterieuzer.

In dit boek* ga ik uit van de geloofsbelijdenis van Nicea, de enige die door alle kerken aanvaard wordt, wat bewijst dat de ruim twee miljard christenen in de wereld het tenminste over iets eens kunnen zijn. In de vierde eeuw riep de Romeinse keizer Constantijn in Nicea (vandaag Iznik in Turkije) een vergadering van bisschoppen bij elkaar. Hij wilde eenheid in zijn rijk en vond een verdeelde kerk irritant. De meeting kende heftige discussies waarbij de eerwaarde patriarchen elkaar mogelijk een klap verkochten, want waarom zou iets menselijks christenen vreemd zijn?

Een flink deel van het debat ging over de vraag of Jezus gelijk is aan God (het meerderheidsstandpunt) of alleen op hem lijkt. Zoals bij Romeinse keizers gebruikelijk, kreeg Constantijn zijn zin en lukte het om tot een gezamenlijke geloofsbelijdenis te komen. Hierna kreeg men de smaak te pakken zodat er een halve

* Ik dank Marianne Vonkeman en Claartje Kruijff voor hun redactionele assistentie.

eeuw later, in de naar Constantijn vernoemde stad Constantino-pel (nu Istanboel), werd toegevoegd dat niet alleen Jezus Christus maar ook de heilige geest God is.

Hoe die twee zich tot elkaar verhouden werd echter weer een reden tot ruzie, wat een van de oorzaken werd van de latere scheuring tussen de westerse en oosterse kerk. Pas recent is, door een voorzichtige knuffel van de paus van Rome met de Russische patriarch, in de bijna duizend jaar lang bevroren verhouding tussen deze kerken een dooiplekje ontstaan.

Ik zal de lezer niet vermoeien met de theologische puntjes op de i maar probeer iets van de bron van christelijke wijsheid of spiritualiteit (levenskunst is het vandaag veel gebruikte woord) te laten proeven, die in en onder deze geloofsbelijdenis stroomt. De tekst heeft minder weg van proza dan van poëzie; het gaat het niet om een wetenschappelijke definitie maar om een werking. Daarom kan ikzelf niet buitenspel blijven. Geboren in Zeeland en buitenkerkelijk opgegroeid, ontdekte ik het christelijk geloof tijdens bijeenkomsten van de pinksterbeweging. Daar werd ik eerst als hulpverlener en daarna als pastor actief, ook in Californië. Vervolgens werd ik gemeentepredikant in de Protestantse Kerk (PKN) en daarna geestelijk verzorger in een verpleeghuis. Tegelijk werkte ik tien jaar als gestalttherapeut. Ik heb nog steeds een praktijk voor coaching en supervisie.

Evenals het leven zelf, is de spirituele of geloofsweg geen rechte lijn van A naar Z. Ik ervaar die weg als een flipperkast waarin ik van het ene gebeuren naar het andere schiet en weer terug, om uiteindelijk te verdwijnen in het gat van Gods hand. Of meer nog als een kronkelende rivier die mij van Moeder Teresa naar Joost Zwagerman voert en van kunst naar dementie, om vroeg of laat – toch maar liever later – op te gaan in de eindeloze zee.

Dat maakt dit boek tot een meanderend relaas waarin dezelfde thema's soms op een andere manier weer boven komen drijven. Elk hoofdstuk begint met een korte impressie. Daarna wor-

den gesprekken met God afgewisseld door ‘dijkpraat’ (‘diekproat’, zoals Zeeuwen het noemen), waarin ik als het ware even uit het water klim om op de dijk over mijn ervaringen na te denken. In de tekst wordt het verschil door een ander lettertype weergegeven.

Opvallend aan Jezus is dat hij zich verbonden voelde met mensen die buiten de religieuze incrowd staan. God is niet eenkennig. Hij is geen christen, zegt de Zuid-Afrikaanse aartsbischop Desmond Tutu. En ook geen moslim of humanist, zouden we daaraan toe kunnen voegen. Elk mens, of dat beseft wordt of niet (meestal niet), gaat de spirituele weg die in de geloofsbelijdenis bezongen wordt – anders zouden we niet veel meer dan een doorontwikkeld zoogdier zijn.

Nauwkeurig gezegd: niet wij plannen en organiseren de spirituele weg, dat doet God zelf. Op de vergadering in Nicea was ook de ‘vader van de orthodoxie’ Athanasius aanwezig, die in een beroemde zin schrijft: ‘God werd mens opdat wij God zouden worden’. Deze eenwording is de bron van onze alledaagse verbondenheid met je partner, je kinderen, het team op je werk – zelfs met je hond of kat. Dat geeft kleur en bezieling aan ons bestaan. Ze verklaart ook de universele aantrekkingskracht van boeken en films: aan het eind vallen de geliefden in elkaars armen of een detective vindt de moordenaar zodat alle losse eindjes aan elkaar worden geknoopt. Op zijn weg naar eenwording wordt God meer en meer in ons leven aanwezig, wat de filosofe en mystica Simone Weil tot een opmerkelijke definitie van trots bracht. Hoogmoed, zei ze, is vergeten dat je God bent.

Misschien dat de geloofsbelijdenis op sommigen overkomt als een mummie in een museum. Maar ze dient in de tuin geplant te worden, op een doek geschilderd, over het volleybalnet gegooid, op iemands mond gezoend, over een kipfilet gestrooid. Dan komt de tekst tot leven en opent hij ons voor de dieptedimensie van het bestaan: